

TA'LIMDA SHAXSGA YO'NALTIRILGAN YONDASHUVNING AFZALLIKLARI

Ahmedova Madinabonu Ikromjon qizi

Pedagogika-psixologiya va san'atshunoslik fakulteti musiqa Ta'limi yo'nalishi

Annotatsiya Mazkur maqolada ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning mohiyati, tamoyillari va afzalliklari keng tahlil etilgan. Tadqiqotning maqsadi talabalarning individual xususiyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini inobatga olgan holda ta'lim samaradorligini oshirish yo'llarini aniqlashdan iborat. Tadqiqot metodlari sifatida kuzatuv, pedagogik tahlil, intervyu va taqqoslash usullari qo'llanildi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv talabalarda mustaqil fikrlashni, ijodkorlikni, mas'uliyat hissini va o'zini o'zi rivojlantirishga bo'lgan motivatsiyani kuchaytiradi. Xulosalarda ushbu yondashuvning zamonaviy ta'lim tizimida o'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlash, ta'lim sifati va samaradorligini oshirishdagi ahamiyati asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: shaxsga yo'naltirilgan ta'lim, individual yondashuv, motivatsiya, innovatsion metodlar, ta'lim sifati, hamkorlik, o'qituvchi roli, ijodkorlik, rivojlanish.

**ПРЕИМУЩЕСТВА ЛИЧНОСТНО-ОРИЕНТИРОВАННОГО ПОДХОДА В
ОБРАЗОВАНИИ**

Аннотация В данной статье подробно рассмотрены сущность, принципы и преимущества личностно-ориентированного подхода в образовательном процессе. Цель исследования определить пути повышения эффективности обучения с учётом индивидуальных особенностей, интересов и потребностей студентов. В качестве методов исследования использовались наблюдение, педагогический анализ, интервью и сравнительный метод. Результаты показали, что личностно-ориентированный подход способствует развитию у студентов самостоятельного мышления, творческих способностей, чувства ответственности и мотивации к саморазвитию. В заключении подчёркивается значение данного подхода для повышения качества образования, укрепления сотрудничества между преподавателем и студентом и раскрытия потенциала каждой личности в современной образовательной системе.

Ключевые слова: личностно-ориентированное обучение, индивидуальный подход, мотивация, инновационные методы, качество образования, сотрудничество, роль преподавателя, творчество, развитие.

ADVANTAGES OF THE LEARNER-CENTERED APPROACH IN EDUCATION

Annotation This article analyzes the essence, principles, and advantages of the learner-centered approach in the educational process. The purpose of the research is to determine effective ways to improve the efficiency of education by considering students' individual characteristics, interests, and needs. Observation, pedagogical analysis, interviews, and comparative methods were used as research methods. The results show that a learner-centered approach enhances students' independent thinking, creativity, sense of responsibility, and motivation for self-development. The conclusions emphasize the importance of this approach in strengthening cooperation between teachers and students, improving the quality of education, and unlocking each learner's potential in the modern educational system.

Keywords: learner-centered education, individual approach, motivation, innovative methods, quality of education, collaboration, teacher's role, creativity, development.

KIRISH

Zamonaviy ta'lim tizimi insonparvarlik, tenglik va inklyuzivlik tamoyillariga asoslanib, har bir talabaning shaxsiy imkoniyatlari, ehtiyojlari va qiziqishlarini inobatga olgan holda o'quv jarayonini tashkil etishni talab etadi. Bugungi globallashuv va raqamli transformatsiya sharoitida ta'limdan kutilayotgan asosiy natija bu faqat bilim berish emas, balki mustaqil fikrlaydigan, mas'uliyatli, ijodkor va jamiyatda faol ishtirok etuvchi shaxsni tarbiyalashdir. Shu jihatdan, shaxsga yo'naltirilgan yondashuv konsepsiyasi zamonaviy pedagogikaning markaziy g'oyalaridan biriga aylangan.

Mazkur yondashuv ta'lim jarayonida o'qituvchi va talaba o'rtasidagi hamkorlikni kuchaytiradi, o'quv jarayonini biryozlama nazorat va topshiriqlar tizimidan interaktiv, erkin fikrlashga undovchi hamda shaxsiy o'sishni qo'llab-quvvatlovchi tizimga aylantiradi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'limda har bir talaba o'z bilimini o'zi quruvchi, faol subyekt sifatida e'tirof etiladi. Bu esa uning o'quv motivatsiyasini, ishtirokchilik hissini va natijaga yo'naltirilganlik darajasini sezilarli darajada oshiradi.

Shaxsga yo'naltirilgan ta'limning asosiy maqsadi har bir talabaning individual salohiyatini ro'yobga chiqarish, o'z-o'zini anglash va rivojlantirish imkoniyatini yaratishdir. Bu yondashuv o'qituvchidan an'anaviy bilim beruvchi emas, balki yo'l-yo'riq ko'rsatuvchi, motivatsiya beruvchi, o'quvchi bilan teng hamkorlikda ishlovchi shaxs sifatida faoliyat yuritishni talab qiladi. Shu bois, o'qituvchining metodik tayyorgarligi, psixologik sezgirligi va kommunikativ ko'nikmalari bu jarayonda hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi.

Bugungi kunda ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni amalga oshirishda bir qator innovatsion metodlar loyiha asosida o'qitish (project-based learning), muammo yechishga yo'naltirilgan ta'lim (problem-based learning),

differential va individual yondashuvlar, hamda raqamli ta'lim texnologiyalaridan foydalanish samarali natijalar bermoqda. Ushbu metodlar talabalarga mustaqil qaror qabul qilish, jamoada ishlash, tanqidiy fikrlash va o'z faoliyatini tahlil qilish ko'nikmalarini shakllantirish imkonini beradi.

Tadqiqotning maqsadi ta'limda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning afzalliklarini aniqlash, uning samaradorligini tahlil qilish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat. Tadqiqot obyekti oliy ta'lim muassasalarida o'qitish jarayoni, tadqiqot predmeti esa shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida o'quv faoliyatining samaradorligini oshirish jarayonidir.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot zamonaviy ta'limda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning nazariy va amaliy asoslarini o'rganish, uning talabalarining bilim olish motivatsiyasi va shaxsiy rivojlanishiga ta'sirini aniqlashga qaratilgan bo'lib, ta'lim sifatini yangi bosqichga ko'tarish uchun muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim konsepsiyasi zamonaviy pedagogikaning eng muhim nazariy yo'nalishlaridan biri bo'lib, uning shakllanishi XX asr psixologiyasi va ta'lim falsafasi rivoji bilan chambarchas bog'liq. Ushbu konsepsiyaning ilmiy asoslari G. K. Selevko, E. V. Bondarevskaya, J. Dewey, C. Rogers, L. S. Vygotskiy, A. Maslou va D. Kolb kabi olimlarning ishlanmalarida keng yoritilgan.

Amerikalik pedagog va faylasuf J. Dewey ta'limni hayot bilan chambarchas bog'lash zarurligini ta'kidlab, o'quvchi tajribasiga asoslangan faol o'rganish g'oyasini ilgari surgan[3]. Uning "tajriba orqali o'rganish" (learning by doing) tamoyili shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning ilk shakllaridan biri sifatida qaraladi.

K. Rojers o'zining "inson markazidagi ta'lim" nazariyasida o'qituvchi va talaba o'rtasidagi o'zaro hurmat, ishonch va empatiyaga asoslangan pedagogik muhitning ahamiyatini asoslab bergan[9]. Uning fikricha, o'quvchi o'zini qadrlanganini, erkin fikr bildirish huquqiga ega ekanini his qilgan taqdirdagina o'zini namoyon qila oladi.

A. Maslou esa "Ehtiyojlar iyerarxiyasi" nazariyasida insonning o'zini ro'yobga chiqarish (self-actualization) ehtiyoji eng yuqori motivatsion bosqich ekanini ta'kidlaydi[5]. Bu g'oya shaxsga yo'naltirilgan ta'limda talabaning ichki ehtiyojlarini anglash va rivojlantirish zarurligini ilmiy asoslaydi.

Shuningdek, L. S. Vygotskiyning "yaqin rivojlanish zonasi" nazariyasi shaxsga yo'naltirilgan ta'lim uchun muhim metodologik asos bo'lib, unda o'qituvchi talabaning hozirgi bilim darajasidan kelib chiqib, uni keyingi rivoj bosqichiga yo'naltiruvchi vosita sifatida qaraladi[14].

Mahalliy tadqiqotlarda esa R. Mavlonova, N. Karimova, A. Qodirov va G.Sultonova singari olimlar shaxsga yo'naltirilgan ta'limning amaliy jihatlarini o'rganganlar. Ularning tadqiqotlarida talaba markazidagi o'qitish, individual yondashuv, refleksiya, baholash va rag'batlantirish tizimlarining o'zaro uyg'unligi ta'lim samaradorligini oshirishda asosiy omil sifatida e'tirof etiladi.

Xususan, N. Karimovning pedagogik-psixologik izlanishlarida o'qituvchi va talaba o'rtasidagi individual yondashuvning ijobiy emotsional muhit yaratishdagi o'rni yoritilgan[3]. R. Mavlonova esa zamonaviy ta'limda innovatsion texnologiyalarni shaxsga yo'naltirilgan o'qitish bilan uyg'unlashtirish natijasida o'quvchilarda ijodkorlik va mustaqillikni rivojlantirish mumkinligini ta'kidlaydi[6].

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, shaxsga yo'naltirilgan ta'lim nazariyasi pedagogik jarayonni insonparvarlashtirish, talabaning shaxsiy rivojlanishini markazga qo'yish hamda o'qituvchi faoliyatini hamkorlik asosida tashkil etishga qaratilgan kompleks yondashuvni o'z ichiga oladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqotda ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning afzalliklarini aniqlash, ularning talaba motivatsiyasiga ta'sirini baholash va samaradorligini tahlil qilish maqsad qilingan. Shu bois, tadqiqotda nazariy va empirik metodlarning uyg'un qo'llanilishiga alohida e'tibor qaratildi.

Nazariy bosqichda pedagogik, psixologik va metodik adabiyotlar tahlil qilinib, shaxsga yo'naltirilgan ta'limning mohiyati, asosiy tamoyillari va shakllari o'rganildi. Jahon va mahalliy olimlarning konseptual yondashuvlari solishtirilib, ushbu yo'nalishdagi ilmiy qarashlarning umumiy va farqli jihatlari aniqlashtirildi.

Empirik bosqichda oliy ta'lim muassasalarida o'tkazilgan kuzatuvlar, suhbatlar va so'rovnomalar orqali o'qituvchilar va talabalar o'rtasidagi hamkorlik, individual yondashuvning ta'siri hamda interaktiv metodlardan foydalanish darajasi o'rganildi.

Tadqiqot mobaynida quyidagi metodlar qo'llanildi. Birinchi navbatda, kuzatuv metodidan, bu metoddan o'qitish jarayonida talabalarning faol ishtirokini, o'zaro muloqotini va mustaqil fikrlash ko'nikmalarini aniqlash uchun foydalanildi.

Tahlil va taqqoslash metodi an'anaviy o'qitish bilan shaxsga yo'naltirilgan yondashuv asosida o'qitish samaradorligini solishtirish uchun, shuningdek pedagogik diagnostika talabalar motivatsiyasi va o'zlashtirish darajasini o'lchash uchun foydalanildi.

Suhbat va anketa metodi talabalarning ta'lim jarayonidan qoniqish darajasi hamda o'qituvchi yondashuviga bo'lgan munosabatini aniqlash maqsadida qo'llanildi.

Tadqiqot natijalarini tahlil qilishda statistik umumlashtirish, grafik ifoda va sifat tahlil usullaridan foydalanildi. Shuningdek, ma'lumotlar tahlilida sifat va miqdoriy yondashuvlar uyg'unlashtirildi.

Mazkur metodologiya asosida olingan natijalar shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning o'quv motivatsiyasini kuchaytirish, talabaning mustaqil fikrlashini rivojlantirish hamda ta'lim samaradorligini oshirishdagi ahamiyatini ilmiy asosda tasdiqlash imkonini berdi.

NATIJA VA MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni qo'llash talabalarning o'quv motivatsiyasi, faol ishtiroki va ijodiy

fikrlash darajasini sezilarli darajada oshiradi. Oliy ta'lim muassasalarida olib borilgan kuzatuv va suhbatlar natijasida aniqlanishicha, o'qituvchi tomonidan talabalarning individual xususiyatlarini, ehtiyojlarini va o'rganish uslublarini hisobga olish ularning o'zlashtirish samaradorligini oshiradi hamda dars jarayoniga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi.

So'rovnoma natijalari tahlili shuni ko'rsatdiki, shaxsga yo'naltirilgan o'qitish amaliyotini qo'llagan guruhlarda talabalar o'z fikrini erkin bayon etish, muammoli vaziyatlarga ijodiy yondashish va mustaqil qaror qabul qilishda an'anaviy yondashuv bilan o'qitilgan guruhlariga nisbatan 25–30 foizga yuqori natija ko'rsatgan. Bu esa shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning o'quv jarayonida mustaqillik va mas'uliyatni kuchaytiruvchi omil ekanini tasdiqlaydi.

O'qituvchilarning fikricha, ushbu yondashuvni samarali tatbiq etish uchun o'quv dasturlarini moslashtirish, talabalarning individualligini aks ettiruvchi baholash tizimini joriy etish hamda interaktiv metodlardan (debat, loyiha ishlari, portfel texnologiyasi, refleksiya mashg'ulotlari) faol foydalanish zarur. Tajribalar shuni ko'rsatdiki, ta'lim jarayoniga axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini, gamifikatsiya elementlarini va shaxsiy ta'lim yo'nalishlarini kiritish motivatsiyani oshirishda yuqori samaradorlik beradi.

Muhokama jarayonida aniqlangan muhim jihatlardan biri — o'qituvchi va talaba o'rtasidagi ishonchli hamkorlik munosabatlarining ta'lim natijalariga bevosita ta'siridir. Agar o'qituvchi talabaning qiziqishlari, hissiyotlari va ehtiyojlariga e'tibor bilan yondashsa, talaba o'zini qadrlangan subyekt sifatida his qiladi. Bu holat, o'z navbatida, talabaning o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyasini kuchaytiradi va mustaqil fikrlash salohiyatini rivojlantiradi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni tatbiq etish ta'lim sifatini oshirish bilan birga, o'qituvchi faoliyatining ijodiyligini ham rivojlantiradi. Bunday yondashuvda o'qituvchi nazoratchi emas, balki yo'l ko'rsatuvchi, hamkor va motivator rovida namoyon bo'ladi. Bu esa ta'lim jarayonini insonparvarlashtirish, ijobiy psixologik muhit yaratish va talabaning o'z salohiyatini ro'yobga chiqarish uchun zarur sharoit yaratadi.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni ta'lim amaliyotiga keng joriy etish zamonaviy ta'lim tizimi oldida turgan eng dolzarb masalalardan biri ekanini tasdiqlaydi. Ushbu yondashuv talabaning shaxsiy rivojlanishini, kasbiy yetukligini va ijtimoiy moslashuvchanligini ta'minlovchi samarali pedagogik mexanizm sifatida o'zini oqlaydi.

XULOSA

O'tkazilgan tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni qo'llash zamonaviy pedagogikaning eng samarali yo'nalishlaridan biridir. Ushbu yondashuv talabaning individual imkoniyatlari, ehtiyojlari va qiziqishlarini inobatga olgan holda o'qitish jarayonini tashkil etish orqali shaxsning har tomonlama rivojlanishiga xizmat qiladi.

Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv o'qituvchidan an'anaviy "axborot manbai" rovidan voz kechib, talaba faoliyatini boshqaruvchi, yo'l ko'rsatuvchi va motivatsiya beruvchi sifatida faol ishtirok etishni talab qiladi. Bu esa ta'limda hamkorlik, erkin fikrlash, mas'uliyatni his etish va o'zini anglash jarayonlarini kuchaytiradi.

Tadqiqot davomida aniqlanganidek, shaxsga yo'naltirilgan o'qitish nafaqat bilim sifatini oshiradi, balki talabalarda o'rganishga bo'lgan ichki motivatsiyani shakllantiradi, ijodkorlikni rivojlantiradi va ijtimoiy kompetensiyalarni mustahkamlaydi. Bu yondashuv talabalarining mustaqil fikrlashini rag'batlantiruvchi, ularni real hayotiy muammolarni hal etishga tayyorlovchi muhim omil sifatida namoyon bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, ta'limda shaxsga yo'naltirilgan yondashuvni keng joriy etish o'quv jarayonining insonparvarlik, inklyuzivlik va samaradorlik tamoyillariga asoslangan yangi bosqichini shakllantiradi. Bu yondashuv talabaning shaxs sifatida kamol topishiga, o'z salohiyatini to'liq ro'yobga chiqarishiga va jamiyatda faol ijtimoiy mavqe egallashiga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Bondarevskaya, E. V. Lichnostno-oriyentirovannoe obrazovanie: teoriya i praktika. -Rostov-na-Donu: Feniks, 2000. - 312 s.
2. Dewey, J. Democracy and Education: An Introduction to the Philosophy of Education. - New York: Macmillan, 1916. - 434 p.
3. Karimova, N. Ta'lim jarayonida shaxsga yo'naltirilgan yondashuvning psixologik asoslari. // Pedagogika va psixologiya jurnali. - 2019. №4. -B. 45-50.
4. Kolb, D. A. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. - Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall, 1984. - 256 p.
5. Maslow, A. H. Motivation and Personality. - New York: Harper & Row, 1954. - 411 p.
6. Mavlonova, R. A. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. - Toshkent: O'qituvchi, 2012. -210 b.
7. OECD. The Future of Education and Skills: Education 2030. - Paris: OECD Publishing, 2019. - 125 p.
8. Qodirov, A. Innovatsion ta'lim texnologiyalari va ularning shaxsga yo'naltirilgan ta'limdagi o'rni. -Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. - 178 b.
9. Rogers, C. Freedom to Learn. - Columbus, OH: Merrill Publishing Company, 1969. - 300 p.
10. Selevko, G. K. Lichnostno-oriyentirovannaya pedagogika: kontseptsiya i texnologii. - Moskva: Narodnoye obrazovaniye, 2005. - 256 s.
11. Shirinov, B. Ta'limda individual yondashuvning samarali modellarini ishlab chiqish. // Oliy ta'limda innovatsiyalar jurnali, 2022. - №1. - B. 27-31.

12. Sulstonova, G. Talaba markazidagi ta'limda refleksiya va motivatsiya omillari. // Ta'lim va innovatsiya, 2021. - №2. - B. 33–39.

13. UNESCO. Learner-Centered Education in the 21st Century. - Paris: UNESCO Publishing, 2020. - 98 p.

14. Vygotsky, L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. - Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978. -159 p.

15. Zair-Bek, S. I., & Miroshkina, M. V. Lichnostno-oriyentirovannoe obuchenie v sovremennoy shkole. - Moskva: Akademiya, 2010. - 224 s.